https://doi.org/10.59849/3006-1342.2024.2.43
UOT 94

M.M.Məmmədzadə
Gəncə Dövlət Universiteti
Gəncə ş., H.əliyev pr., 429
E-mail: mahir.mammadzada69@gmail.com

İRAQ BÖHRANI KONTEKSTİNDƏ AVROPA İTTİFAQININ MÜSTƏQİL XARİCİ SİYASƏT AXTARIŞLARININ TƏHLİLİ

"Soyuq müharibə" dövründə bütün məsələlərdə yekdillik olmasa da, ümumilikdə ABŞ rəhbərliyi və onun istifadə etdiyi gücün legitimliyi avropalılar tərəfindən həm zəruri, həm də arzuolunan hesab edilirdi. Avropanı ABŞ-dan daha müstəqil olmağa çağıran yeni yaranan Qollizm, Ostpolitik və digər hərəkatlar, Avropanın ABŞ-dan asılılığının azalmasının və fəaliyyət azadlığı əldə etməsi arzusunun təzahürü idi. ABŞ-a qarşı meydana çıxan bu hərəkatlar, onun "Soyuq müharibə" strategiyasının bir sıra avropalı tərəfindən çox ziddiyyətli, militarist və təhlükəli hesab edildiyini göstərir. Bu məqalədə, 1990-cı illərin əvvəllərindən başlayaraq ABŞ-ın gücə əsaslanan xarici siyasətinə qarşı Avropa ictimaiyyətində yaranan fikir ayrılıqlarının "İraq böhranı" fonunda tədqiq edilmişdir.

Bu məqsədlə, İraq böhranı, yeni dünya düzəni, ikiqütblü sistemin dağılması və Atlantik ziddiyyətlərə dair elmi əsərlərdən istifadə edilməklə, təhlil edilmiş, bu zaman analitik-induktiv, tarixi-sistemli, müqayisəli təhlil, analogiya kimi metodlardan istifadə edilmişdir.

Məqalənin əsas elmi yeniliyin bundan ibarətdir ki, tədqiq olunan mövzuya dair daha çox xarici mənbələrdən istifadə edilməklə, Atlantik münasibətlərdə yaranan ziddiyyətlərin ən mühüm təzahür forması kimi İraq böhranı hərtərəfli təhlil edilmişdir.

Tədqiqatın nəticəsi kimi, İraq böhranının Avropa üzərində amerikan təzyiqinin və gözləntilərinin artması ilə müşahidə edilən beynəlxalq problem kimi, həmçinin Antlantik münasibətlərdə istər rəsmi, istərsə də ictimai səviyyədə ziddiyyətlərin genişlənməsində mühüm rol oynadığı müəyyən edilmişdir. Avropa ictimai rəyi yeni dünya nizamında öz müstəqil xarici siyasətini həyata keçirməsi və ABŞ-dan hərbi asılılığın aradan qaldırılması üçün getdikcə daha yekdil mövqe sərgiləməyə başlamışdır.

Açar sözlər: Atlantik münasibətlər, Atlantik ziddiyyətlər, İraq böhranı, Avropa İttifaqı, beynəlxalq münasibətlər

Giriş

Avropalılar, "Soyuq müharibə"dən sonra, xüsusilə, Sovet Blokunun dağılmasından sonrakı yeni dövrdə, özlərinin nisbi gücsüzlüyünün və Amerikanın xarici siyasətinə təsir imkanlarının azalmasının ağrısını tez-tez hiss etməyə başladılar. Məsələn, beynəlxalq münaqişələrdə tərəddüdlü mövqe sərgiləyən Bill Klinton administrasiyası, 1999-cu ildə nəhayət Kosovoya hərbi müdaxilə qərarı verəndə, avropalılar öz "arxa bağçası"nda amerikalı generalın tək başına idarə etdiyi hərbi əməliyyatları müşahidə etməli oldular. Kosovaya edilən müdaxilə üçün Klinton administrasiyası, BMT-nin qərarı olmadan tək başına hərəkata başlama qərarı aldı. Hətta məsələyə tənqidi nöqteyi-nəzərdən yanaşanlar, bu əməliyyatın gələcəkdə analoji müdaxilələr üçün "əlverişli" nümunə kimi yadda qalacağını qeyd etdilər. Klinton administrasiyası "mümkünsə müştərək, lazımsa tək başına" şüarını qəbul etdi [5, s. 65].

1. Milli və regional münaqişələrə ABŞ-ın hərbi müdaxilə siyasəti.

C. Buşdan sonra ABŞ Prezidenti olan Klintonun fəaliyyəti dövründə Amerikanın xarici siyasəti onu göstərir ki, bu, liderlik amilindən qaynaqlanmır, daha çox sistemli xarakter daşıyır. Bu tendensiya təkcə beynəlxalq ictimaiyyətdə deyil, ABŞ-ın özündə də tənqid hədəfinə çevrilmişdir. Huntinqton [1999] ABŞ-ın hüquqa məhəl qoymayan super gücə çevrildiyini, sistemin yükünü çəkməkdən çox, öz maraqlarının arxasında getdiyini müşahidə etmişdir [11, s. 64]. Hantinqton ABŞ-ın təkəbbürlü və birtərəfli xarici siyasətinin təhlükələrini qeyd edərkən, Buş hələ də Texas qubernatoru idi və prezident seçilərkən ritorik səviyyədə ABŞ-ın gücündən təvazökarlıqla istifadə edilməli olduğunu qeyd edirdi.

B.Klintonun prezident olduğu illərdə, amerikalılar, öz gücləri və üstün keyfiyyətləri ilə həddən artıq öyünməyə başladılar. Belə ki, ABŞ-ı "xeyirxah hegemon güç" olaraq (benevolent hegemon) olaraq gördülər, onun mövcudluq prinsiplərinin, praktik addımlarının və institutlarının ümumbəşəri dəyərlərə söykəndiyini qeyd etdilər. 1997-ci ildə baş tutan G-7 zirvəsində Klinton, Amerikan iqtisadiyyatının əldə etdiyi nailiyyətləri digər dövlətlərə nümunə kimi qeyd edərkən, M. Olbrayt isə "digər millətlərdən daha uzaqgörən olduqları" ilə fəxr etdiklərini qeyd etdi [4, s. 39]. Özünə inam hissinin bu qədər yüksək səviyyəyə çıxması səbəbsiz deyildi. Maraqlı bir dövrə qədəm qoyan dünyada, ABŞ-ın elmi tədqiqat işlərinə ayırdığı yüksək məbləğlər, dünyanın ən qabaqcıl universitetlərinə malik olması, immiqrantlar sayəsində demoqrafik dinamizm kimi bir sıra üstünlüklərə malikdi. Tez-tez təklif olunurdu ki, Avropa da eyni şəkildə texnoloji inkişaf üçün daha çox büdcə ayırsın, beynəlxalq miqrasiyaya daha dözümlü olsun və immiqrantları inteqrasiya etmək üçün "Amerika arzusu" anlayışını özününkiləşdirsin [14, s. 27].

2. İraq böhranı kontekstində Avropa İttifaqının müstəqil xarici siyasət axtarışları. ABŞ-ın artan təkəbbüründən narahat olan bir sıra avropalının yaşadığı qorxu hissi, 11 sentyabr 2001-ci il hadisəsindən sonra daha da kəskinləşdi. Həmin tarixdən etibarən, ABŞ öz milli maraqlarına təhdid təşkil edən dövlətlərin və təşkilatların siyahılarını hazırladı, onlara qarşı mübarizədə birbaşa hərbi müdaxiləyə üstünlük veriləcəyini açıq şəkildə elan etdi. Bu üsul Avropanın konseptual yanaşması ilə tamamilə ziddiyyət təşkil edirdi. Məsələn, Səddam Hüseynin həqiqətən təhlükə olub-olmadığı və İraq böhranını aradan qaldırmağın yolları Antlantik dövlətlər arasında müzakirə mövzusuna çevrildi. Fransanın Xarici işlər naziri Dominik de Vilpenin qeyd etdiyi kimi, avropalıların əksəriyyəti üçün problem "dünyaya iki fərqli baxış" arasındakı uçurumda gizlidir.

İraqla bağlı müzakirələr təkcə üsula dair deyildi, həmçinin prinsiplərlə bağlı idi. Böhrandan əvvəl, aparılan rəy sorğuları göstərir ki, amerikanların 80 %-dən çoxu müharibənin bəzən ədalət gətirdiyini düşünür, avropalıların isə 50 %-dən az bir hissəsi həmin fikrə şərikdir. İraq böhranı ilə daha aydın oldu ki, amerikalılar və avropalılar beynəlxalq hüquq və qurumların rolu məsələsində fikir ayrılığına malikdər. Problemlərin dərinliyinin başqa bir göstəricisi isə odur ki, ABŞ çoxtərəfliliyi dar mənada, yəni "müttəfiqləri razı salmaq" olaraq başa düşdüyü halda, Avropa İttifaqı üçün isə çoxtərəflilik həmçinin regional inteqrasiya əməkdaşlığı, vətəndaş cəmiyyətinin inkişafını da özündə birləşdirir. Əslində fikir ayrılıqları İraq müharibəsindən və oğul Buşun prezidentliyi dövründən əvvəl də mövcud idi. Lakin İraq böhranı Avropa liderlərini bunu açıq şəkildə ifadə etməyə məcbur etdi. Fransa Prezidenti Jak Şirak və Böyük Britaniyanın Baş Naziri Toni Bleyr açıq şəkildə Amerikanın təktərəfli hərəkət etməsini tənqid edərkən, Almaniyanın Federal Kansleri Gerard Şrödərə görə, "Amerika Avropadan fərqli idi" və bu, danılmaz bir faktdır. Belə əhval-ruhiyyənin nəticəsi olaraq, əksər avropalılar Vaşinqtonun İraq, İran və Şimali Koreyada kütləvi qırğın silahları ilə bağlı arqumentlərini qəbul etmədilər. İraqa müdaxilənin əsas səbəbinin də neft olduğuna dair geniş kütlələr arasında fikir birliyi formalaşdı [5, s. 66].

Fransa və Böyük Britaniya kimi bəzi Avropa ölkələri, ABŞ-ın Avropanı daha çox dinləməsi üçün, ikincinin daha realist aktor kimi öz gücünü artırmasının vacib olduğunu qeyd etsələr də, bir sıra Avropa dövlətinin rəhbərləri bununla razılaşmadılar, Avropanın yenidən imperialist gücə çevrilməsinə qarşı çıxdılar. Avropa İttifaqı daxilində iradəsizlik və müştərək baxış bucağının olmaması kimi səbəblərdən, bu ideya tam olaraq dəstək görmədi. Əslində, "Soyuq müharibə" dövrünün başa çatması ilə Amerikanın görünməmiş qlobal hökmranlığı həm amerikalıların, həm də avropalıların düşünməli olduğu kritik məsələyə çevrilmişdir. Almaniyanın Xarici İşlər Naziri Y. Fişer, "əsas partnyorumuz, çox təhlükəli qərarlar qəbul etdiyi bir dövrdə nə etməliyik" sualını səsləndirirdi. Ancaq konkret addımların atılması üçün müəyyən strategiyanın ortaya qoyulması vacibdi. ABŞ nə Fransanın, nə də özünün Vietnamdakı təcrübələrindən dərs almamış kimi hərəkət edərkən, dünya miqyasında hərbi sahəyə sərf edilən vəsaitlərin 40 %-ni həyata keçirərək, ən yaxın təqibçisi olan ikinci dövləti on dəfə üstələmişdir ki, belə bir nəhəng güc üzərində avropalıların nəzarətinin azalması, təbii olaraq narahat doğuracaq məqamdı.

3. ABŞ-ın Avropadan gözləntiləri.

ABŞ tərəfindən baxıldıqda isə, onun milli maraqları baxımından əhəmiyyətli məsələlərdə Avropanın passiv mövqe sərgiləməsi narahatlıq doğururdu. Bir nümunə ilə izah etmək lazım gəlsə, Avropa İttifaqı keçmişdə İrana qarşı ABŞ-la böyük ölçüdə fikir birliyi içində olsa da, nüvə proqramına qarşı Tehranın direniş göstərdiyi və tərəflər arasında gərginliyin artdığı dövrlərdə belə tam olaraq həmrəylik nümayiş etdirmədi [10, s. 271].

ABŞ və Avropa İttifaqı üçün 11 sentyabrın təsiri və bu hadisədən sonra qlobal miqyasda baş verən proseslərə konseptual yanaşmada fərqliliklər meydana gəldi. Daha çox qlobal dəstək gözləntisi içində olan Vaşinqton və onun mövqeyində dayananlara görə, bu məsələdə Avropa İttifaqı zəif dəstək nümayiş etdirdi və ABŞ-ın imicinin zədələnməsinə səbəb oldu. Çünki, münaqişə zonalarına əsas müdaxilə ABŞ tərəfindən həyata keçirilir, avropalılar isə ikinci dərəcəli vəzifələri yerinə yetirirlər. Avropalıların mövqeyinə görə isə, ABŞ-ın hərbi müdaxilələri müttəfiqlərin fikirləri nəzərə alınmadan, müştərək məsuliyyət yükləyəcək formadan uzaq və ən əsası isə beynəlxalq hüquqi əsaslardan yoxsun həyata keçirildi. Hərbi müdaxilələr zamanı insan hüquqları və humanitar hüquqa zidd çox sayıda faktlar qeydə alınmışdır (məsələn, Quantanamo, Əbu Qureyb). ABŞ-ın dünyanın heqomon güc göstərisi sürətlə daha təhlükəli hal almağa başlamışdır [5, s. 67].

İdealist Avropa fikrini müdafiə edənlərə görə, Avropa İttifaqının qurucu fəlsəfəsinə xəyanət etmədən onun xarakterinə və ideallarına uyğun yumşaq güc və ya ağıllı güc modelini daha da təkmilləşdirmək lazımdır. Bu səbəblə, Avropa İttifaqı, effektiv hərbi qüvvə olmadığını açıq şəkildə bəyan etməlidir [12, s. 7-8]. Kofi Annan kimi mühüm aktorlara görə, Avropa İttifaqı, təkcə öz coğrafiyası üçün deyil, həmçinin "beynəlxalq terrorçuluqdan, iqlim dəyişikliyinə qədər" qlobal miqyaslı bir sıra məsələdə, ümidin, sülhün və konsensusun "dəniz fənəri" vəzifəsini yerinə yetirməlidir [7, s. 409]. Tədqiqatçı Aş kimi bu fikrə etiraz edənlər isə, çətin seçimlərdən uzaqlaşaraq, Avropa, əslində öz gələcək siyasi taleyini müəyyən etdi: yumuşak, yavaş, parçalanmış bir çöküş. Bununla belə, Avropa İttifaqı bir sıra tədqiqatçının təsvir etdiyi qədər də zəif siyasi aktor deyil. "Ən yaxın təhlükə" kimi qəbul edilən Rusiyadan iqtisadi cəhətdən 14 dəfə, əhalisinin sayına görə təqribən 4 dəfə böyükdür. Nüvə silahlarına malik iki üzvü vardı [3, s. 41].

4. Avropa İttifaqı "idealizm-realizm" dilemması qarşısında.

Iraq böhranı fonunda müşahidə edildiyi kimi, Avropa İttifaqına daxil olan dövlətlər, ABŞ-ın təhdid qavrayışı səbəbilə, öz mövqeyini dəqiqləşdirmək məcburiyyətində qaldıqda, İttifaq parçalanma təhlükəsi ilə qarşı-qarşıya qala bilər. Eyni zamanda avropalıların

əksəriyyəti, ABŞ-ın böyük hərbi xərclərə baxmayaraq, hərbi müdaxilələrdən istədiyi nəticəni əldə edə bilmədiyini əsas gətirərək, Avropa İttifaqının eyni səhvə yol verməməsini önə sürürlər [8, s. 783].

R. Kaqan kimi məsələyə tənqidi yanaşan tədqiqatçılar, Avropanın, "quldur dövlətlər"in, ABŞ-ı hədəf seçdiklərini bildikləri üçün, daha çox təhdidlə qarşı-qarşıya qalmamaq məqsədilə, zəif və passiv görüntü verməyi tərcih etdiklərini iddia edirlər. Buna qarşılıq, zəif profil nümayiş etdirməyin Avropa İttifaqını xarici siyasi təhlükələrə qarşı qoruduğunu qəbul etməklə yanaşı, ittifaqın hüquqa üstünlük verən siyasi bir model olaraq mövcudluğunu qorumasını müdafiə edənlər, onun kənarda "qorxulu yaratıq" axtarışında olmamasını müsbət qarşılayırlar [2, s. 209-210].

Son dövrlərdə Avropalılar daha çox beynəlxalq məsələlərə introvert, öz şəxsi rifah səviyyələrini əsas alaraq yanaşırlar və iqtisadiyyat başda olmaqla, daha çox daxili problemlərin müzakirəsinə üstünlük verirlər. Avropa İttifaqı normaları daxilində həm vətəndaşlara qarşı güc tətbiq etmək, eyni zamanda xarici siyasətdə gücə əsaslanmaq öz legitimliyini itirmişdir. Avropa ictimaiyyətinin üçdə ikisinə görə, onların övladlarının Əfqanıstanda həyatlarını riskə atması qeyri-qanunidir. Avropanın əsasını təşkil edən dəyərləri qorumaq üçün Avropa İttifaqının daha müdaxiləçi xarici siyasət kursuna ehtiyacı olduğu arqumentini dəstəkləyənlərin sayı olduqca məhduddur. İqlim dəyişikliyi, yoxsulluq, aclıq kimi qlobal təhlükələr, Rusiya və yüksələn Çin kimi bu günün çağırışları, Hitler və ya Stalin orduları qədər qorxuducu və birləşdirici deyil. Avropa İttifaqı vətəndaşları həmçinin, Rusiyadan çox, maliyyə böhranları, işsizlik, səhiyyə, baxımsızlıq, yoxsulluq və iqlim dəyişikliyi kimi problemlərə daha həssas yanaşırlar və bu problemlər onları daha çox narahat edir [13].

ABŞ-ın təzyiqlərinə məruz qalmamaq və onun siyasətinə daha çox təsir imkanına malik olmaq baxımından çıxış yolu budur ki, Avropa İttifaqı hərbi-siyasi cəhətdən daha güclü olmalı, qlobal miqyaslı aktora çevrilməlidir. Beləliklə, tək başına qərar qəbul etmək və hərəkət etmək imkanı məhdudlaşacaq ABŞ, dialoqa və əməkdaşlığa daha açıq hala gələcəkdir [11, s. 71]. Bəzi amerikalılar bu məsələdə Avropa İttifaqını çox sərt tənqid etmişlər. Kagana görə, İttifaq, Sovetlərin dağılmasını qlobal miqyaslı bir gücə çevrilmək üçün qarşısına çıxan fürsət olaraq dəyərləndirmək yerinə, hərbi xərcləri azaldaraq bu fürsəti pula çevirməyə üstünlük verdi. Halbuki Avropa İttifaqı, əslində ABŞ-dan sonra hərbi sahəyə ikinci ən böyük büdcəyi ayıracaq maliyyə resurslarına sahibdir. Hərbi xərclərdə böyük kəsintiyə gedilməsinin səbəbləri kimi, İttifaqa daxil olan dövlətlərin mövcud rəhbərliyi və ictimai rəyin strukturu göstərilsə də, bu, amerikalıları qane etmədi [9, s. 47]. 2005-ci ildə ABŞ-ın NATO-dakı daimi nümayəndəsi Nuland qeyd etdi ki, yalnız 7 NATO üzvü (İngiltərə, Fransa, Bolqarıstan, Yunanıstan, Rumıniya, Türkiyə və ABŞ) qeyri-rəsmi minimum hədəf olan ÜDM-in 2%-i həcmində müdafiə büdcəsi ayırıb. Amerikalılar müəyyən mənada avropalıları qlobal böhranlarda öz iqtisadi güclərinə uyğun hərbi öhdəlik götürməkdən imtina etdiklərinə və Soyuq müharibə dövründə Amerikanın onları müdafiə etməsinə qarşılıq olaraq lazımi "minnətdarlıq" hissi sərgiləmədiklərinə görə tənqid edirdilər [1, s. 119].

ABŞ-ın hərbi müdaxilələri çox vaxt həssas regionlarda həyata keçirilirdi ki, bu bölgələrdə Avropa dövlətlərinin də milli maraqları mövcuddur. Məsələn, ABŞ-ın ən fəal olduğu Yaxın Şərqdə yürütdüyü xarici siyasət kursu, nəinki həmin bölgədə, hətta dünyanın bir sıra bölgələrində yaşayan müsəlman kütlələri narahat edir, ən əsası isə onların müəyyən bir hissəsini radikallaşdırır. ABŞ-ın bu şəkildə ölçüsüzcə "hiperaktivləşməsi", Avropanın təhlükəsizliyinə töhfə vermək yerinə problemlər yaradır. Amerika siyasəti Avropanın müsəlman qonşularını qarşıdurma mövqeyinə, bəlkə də sivilizasiyaların toqquşmasına sürükləyir. Eyni şəkildə, ABŞ-ın, Rusiyanın yaxın qonşuluğuna (məsələn, Gürcüstan) hərbi müdaxiləsi Avropanın Rusiya ilə münasibətlərini daha da mürəkkəbləşdirdi. Eyni zamanda

qeyd etmək lazımdır ki, ABŞ-ın digər qlobal aktorlara nisbətdə hərbi qüdrətini bu qədər artırması və rahat hərəkət etməsi, daxili konstitusional balansı da zədələyir.

Buşun prezidentliyi dövründə, təktərəflilik və "qabaqlayıcı müharibə" kimi Avropa İttifaqının əsas dəyərlərinə zidd olan prinsiplərə əsaslanan ABŞ-a dəstək verilib-verilməməsi məsələsində İttifaq içində dilemma yaratdı. NATO-nun Avropa qitəsinin xaricində baş verən münaqişələrə və təhdidlərə (məsələn, beynəlxalq terrorçuluq, qiyamcı dövlətlərin əlində mövcud olan kütləvi qırğın silahları) qarşı, dünya jandarması kimi hərəkət etməsini istəyən ABŞ, Fransa, Almaniya və Niderland Krallığı kimi paktın aparıcı üzvlərindən arzuladığı dəstəyi əldə edə bilmədiyi üçün qəzəblənmişdir. Soyuq müharibədən sonrakı dövrdə, ABŞ-ın hərbi texnologiyaya böyük sərmayə qoymağa davam etməsi nəticəsində, Atlantik hərbi münasibətlərində birgə hərbi əməliyyatlar həyata keçirmək zəmini getdikcə zəifləmiş, hərbi mədəniyyətlərdə fərqliliklər meydana gəlmişdir [14, s. 33]. Xüsusilə, Fransa kimi üzvlər "NATO hər yerdə ola bilməz" deyərək, İttifaqın ABŞ-dan daha müstəqil qəraralma və hərəkət qabiliyyətinə malik olmasına dəstək vermiş, ABŞ isə öz milli mənafeyi doğrultusunda qarşısına çıxan problemləri hərbi yollarla həll edə biləcəyini isbat etməyə çalışmışdır.

Nəticə

Amerikalıların əksəriyyəti hesab edirdi ki, Avropa, terrorizmlə mübarizədə çox zəifdir və yumuşak davranır. Terrorçulara qarşı effektiv tədbirlər görə bilmir yaxud görmək istəmir, "sakitləşdirci" (sedativ) siyasət yürüdür. Buna qarşılıq, avropalılar üçün ABŞ-ın terrorçuluqla mübarizədə qlobal miqyaslı mübarizəyə girişməsi və bu mübarizənin idarə edilməsi özündə bir sıra səhvləri daşıyır. İraq və Əfqanistan böhranları nəzarətdə saxlanıla bilməyən proseslərdir. Amerikalıların az qala dini ehtirasla, özlərini müqəddəs mistik vəzifələrin gözlədiyinə inanması, bir tərəfdən dini və əxlaqi məsələləri birləşdirməyə cəhd etməsi, digər tərəfdən isə açıq şəkildə qlobal siyasi, iqtisadi və hərbi ağalıq axtarışında olması, dünyəvi Avropa tərəfindən başa düşülən olmaqdan uzaq olmuş və təhlükəli hesab edilmişdir [6, s. 369-370].

Tədqiqatın nəticəsi kimi, İraq böhranının Avropa üzərində amerikan təzyiqinin və gözləntilərinin artması ilə müşahidə edilən beynəlxalq problem kimi, həmçinin Antlantik münasibətlərdə istər rəsmi, istərsə də ictimai səviyyədə ziddiyyətlərin genişlənməsində mühüm rol oynadığı müəyyən edilmişdir. Avropa ictimai rəyi yeni dünya nizamında öz müstəqil xarici siyasətini həyata keçirməsi və ABŞ-dan hərbi asılılığın aradan qaldırılması üçün getdikcə daha yekdil mövqe sərgiləməyə başlamışdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Alyson J., Bailes K. The EU and a 'better world': what role for the European securityand defence policy? // International Affairs, 2008. 84 (1), p. 115-130.
2. Asle, T. The European Union as a small power, or conceptualizing Europe's strategic actorness // European Integration, 2008. 30 (2), p. 199-215.
3. Fox J., Godement F. A. Power audit of EU-China Relations / Londra: European Councilon Foreign Relations, 2009.
4. Huntington S.P. The lonely superpower // Foreign Affairs, 1999. 78 (2), p. 35-49.
5. Kagan R. America`s crisis of legitimacy // Foreign Affairs, 2004. 83 (2), p. 65-87.
6. Losurdo, D. Preemptive War, Americanism and Anti-Americanism // Metaphilosophy, 2004. 35 (3), p. 365-385.
7. Manners, I. European Union 'Normative Power' and the security challenge // European Security, 2006. 15 (4), p. 405-421.

8. Maull, H. W. Europe and the new balance of global order // International Affairs, 2005. 81 (4), p. 775-799.
9. Posen, B. European Union security and defense policy: response to unipolarity? // Security Studies, 2006. 15 (2), p. 149-186.
10. Rynning, S. Peripheral or powerful? The European Union`s strategy to combat the proliferation of nuclear weapons // European Security, 2007. 16 (3), p. 267-288.
11. Talbot, B.J. The Transatlantic gap over Iraq // European Security, 2008. 17 (1), p. 61-84.
12. Tsoukalis, L. The JCMS lecture: Managing diversity and change in the European Union // JCMS, 2006. 44 (1), p. 1-15.
13. Vasconcelos, A. (red.). The European security strategy 2003-2008 // ISIS Report, 2009. 5.
14. Zakaria, F. The future of American power // Foreign Affairs, 2008. 87(3), p. 18-43.

УДК 94

М.М.Мамедзаде
Гянджинский Государственный Университет

АНАЛИЗ ПОИСКОВ НЕЗАВИСИМОЙ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В КОНТЕКСТЕ ИРАКСКОГО КРИЗИСА

РЕЗЮМЕ

Ключевые слова: атлантические отношения, атлантические противоречия, иракский кризис, Европейский Союз, международные отношения

В период «холодной войны» руководство Соединенных Штатов и легитимность использования их силы, хотя и не всегда встречались с единодушием, в целом считались европейцами как необходимыми, так и желаемыми. Возникшие движения, такие как голлизм и остполитика, призывавшие к большей независимости Европы, были проявлением желания уменьшить зависимость от США и обрести большую свободу действий. Эти движения, выступавшие против США, показали, что многие европейцы считали стратегию «холодной войны», проводимую Америкой, противоречивой, милитаристской и опасной. В данной статье исследуются разногласия в общественном мнении Европы, возникшие в отношении внешней политики США, основанной на силе, на фоне иракского кризиса, начиная с начала 1990-х годов.

С этой целью были проанализированы иракский кризис, новый мировой порядок, распад биполярной системы и атлантические противоречия, с использованием научных трудов и методов аналитико-индуктивного, историко-системного, сравнительного анализа и аналогии.

Научная новизна статьи заключается в том, что иракский кризис всесторонне проанализирован как наиболее важная форма проявления противоречий в атлантических отношениях с использованием преимущественно иностранных источников. В результате исследования было установлено, что иракский кризис сыграл важную роль в усилении давления и ожиданий со стороны США в отношении Европы, а также в расширении противоречий в атлантических отношениях как на официальном, так и на общественном уровнях. Европейское общественное мнение постепенно начало занимать все более единую позицию в отношении реализации своей независимой внешней политики в новом мировом порядке и устранения военной зависимости от Соединенных Штатов.

UDC 94

M.M.Mammadzadeh
Ganja State University

ANALYSIS OF THE EUROPEAN UNION'S SEARCH FOR AN INDEPENDENT FOREIGN POLICY IN THE CONTEXT OF THE IRAQ CRISIS

SUMMARY

Key words: Atlantic relations, Atlantic tensions, Iraq crisis, European Union, international relations

During the Cold War, even though unanimity was not always achieved, the leadership of the United States and the legitimacy of its use of power were generally seen as both necessary and desirable by Europeans. The newly emerging movements, such as Gaullism and Ostpolitik, which called for a more independent Europe, were manifestations of the desire to reduce European dependence on the U.S. and gain greater freedom of action. These movements, which opposed the U.S., revealed that many Europeans found America's Cold War strategy to be contradictory, militaristic, and dangerous. This article examines the divergence of opinions within European public opinion regarding U.S. power-based foreign policy, focusing on the Iraq crisis from the early 1990s onwards.

To this end, the Iraq crisis, the new world order, the collapse of the bipolar system, and Atlantic tensions have been analyzed using academic literature, applying methods such as analytical-inductive reasoning, historical-systematic analysis, comparative analysis, and analogy.

The main scientific novelty of this article lies in its comprehensive analysis of the Iraq crisis as the most significant manifestation of the contradictions in Atlantic relations, primarily using foreign sources. As a result of this research, it has been determined that the Iraq crisis played a crucial role in increasing American pressure and expectations on Europe, as well as in the expansion of tensions within Atlantic relations, both at official and public levels. European public opinion has increasingly moved towards a unified stance on implementing its independent foreign policy in the new world order and eliminating military dependence on the United States.

Daxil oldu: 16.09.2024-cü il